

EXILI EXTERIOR I EXILI INTERIOR: UNA CORRESPONDÈNCIA AUSTRIACISTA INÈDITA (1721-1724)

○ AGUSTÍ ALCOBERRO I PERICAY
UNIVERSITAT DE BARCELONA

Uns recents treballs de catalogació a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona han permès la descoberta d'un plec format per tretze cartes envia- des des de Viena i Gènova a Barcelona entre els anys 1721 i 1724. Es trac- ta d'una documentació de gran interès, tant per la personalitat dels seus autors i pel seu contingut com pel seu caire singular. Tal com expliquem més endavant, la correspondència amb els territoris sota sobirania de Car- les VI –el Carles III dels seus seguidors hispànics– va estar explícitament prohibida fins a la signatura de la Pau de Viena (1725).

Els textos revelen l'existència de nuclis actius, tant a l'exili com a l'in- terior de Catalunya, que mantenien viva la flama de la resistència després de la desfeta de 1714. Aquests col·lectius esperaven que un canvi en les relacions internacionals –que auguraven imminent– permetria posar de nou sobre la taula allò que ja aleshores s'anomenava el «cas dels catalans». L'objectiu d'aquest article és publicar aquesta documentació inèdita i ana- litzar-ne alguns dels seus continguts, sovint aparentment críptics, a causa de les condicions en què es realitzà i de la seva mateixa raó de ser. Agraïxo a Laureà Pagarolas, director de l'arxiu, i a les arxiveres Montse Gómez i Lluïsa Cases que m'hagin comunicat l'existència dels documents i totes les facilitats que m'han donat per a l'elaboració d'aquest article.

Descripció dels documents

El plec de cartes es trobava ocult dins les cobertes del *Manual* de 1687 del notari públic de Barcelona Eudald Rotllan. El motiu d'aquesta ocultat- ció, i fins i tot la identitat de la persona que va realitzar-la, se'ns fan evidents si tenim en compte que el notari que heretà la documentació de Rotllan, a partir de 1688, anomenat Antoni Navarro, és també el destinatari explícit de dues de les cartes, les primeres cronològicament. Navarro i, molt proba- blement, el seu successor a la notaria, Bonaventura Olzina, que en fou con- notari des de 1721, degueren pensar, doncs, que aquell era un lloc idoni per amagar una documentació que, en cas de ser descoberta, havia de resul-

tar fatalment comprometedora. L'encert de l'estratagema queda confirmat si tenim en compte que han hagut de passar gairebé tres segles perquè aquests papers veiessin la llum.

Quatre de les tretze cartes inclouen una segona missiva interior, que no explicita el nom del seu destinatari. Són signades amb els motius «*Suus ad Omnia*» i «*Suus ex Corde*». Hem de parlar, doncs, en realitat, d'un total de disset textos epistolars.

La carta més antiga és datada el 14 de maig de 1721 i la darrera el 8 de març de 1724. La seva correlació cronològica expressa una clara irregularitat, probablement a causa de les dificultats d'intendència i dels diversos obstacles que comportava una correspondència d'aquest tipus, sense que puguem descartar del tot, però, que d'altres missives haguessin estat destruïdes pels seus mateixos destinataris, a causa del seu contingut comprometedor, o bé en determinats contextos de perill. En tot cas, podem dividir-les en tres períodes força coherents: maig-novembre de 1721 (tres cartes, totes elles amb una segona missiva); maig-desembre de 1722 (cinc cartes, una de les quals amb un text ocult) i maig de 1723-març de 1724 (cinc cartes).

De les tretze cartes exteriors, nou són datades a V. (Viena) i dues a Gènova, ciutat que en un cas és esmentada de manera explícita i en l'altre amb la inicial G. Finalment, una altra missiva és escrita des de «*la posada*» i una darrera no ens proporciona cap indicació de lloc. Pel que fa als textos interiors, dos són datats a «*la posada*» (corresponen, respectivament, a cartes exteriors datades a Viena i Gènova) i uns altres dos a «*casa*» (ambdós van inclosos en cartes de Viena).

Notes sobre els autors de les cartes

Els trets cal·ligràfics i de contingut permeten afirmar que dotze de les cartes exteriors van ser redactades per un mateix autor. En les dues primeres utilitza el motiu «*J. de Santa Oliva*», mentre que en les següents signa com a Pedro Antonio Pla y Navarro, apel·latiu que no hem pogut localitzar en la documentació i la bibliografia de l'exili i que molt probablement respon també a un nom fals. L'autor s'expressa en català (llengua en què redacta quatre epístoles) i castellà, cosa que ens permet confirmar la seva vinculació amb Catalunya. Els criteris de la tria lingüística són de difícil explicació, ja que s'adreça indistintament en una o altra llengua a un mateix destinatari.

Tanmateix, el contingut dels textos ens dóna algunes pistes importants sobre la seva personalitat. Sabem, per exemple, que havia participat en alguns negocis comercials amb el notari Antoni Navarro –alguns deutes dels quals encara cuejaven– a Nàpols, Sardenya, Mallorca, el Camp de Tarragona i Gènova, aquest darrer «*que carregà en mans de Feliu*», molt probablement el conseller segon de la ciutat de Barcelona i empresari Salvador Feliu de la Peña¹ (cartes núm. 1b, 2b i 3b). També se'ns informa del seu interès pel mercader i també fervent austriacista Marià Duran, que continuava residint a Barcelona, i del sentiment que li provocà la notícia de la seva mort, perquè «*lo estimava com si fos un germà meu*» (cartes núm. 2b i 3b). Salvador Feliu i Marià Duran foren dos personatges clau en l'última resistència de Barcelona: Feliu presidí la darrera Junta de govern i Duran fou un dels encarregats de negociar la capitulació de la ciutat amb el duc de Berwick. Després de la caiguda de Barcelona, ambdós continuaren residint a Catalunya, però van patir diverses mesures repressives i la confiscació de béns.² Tot plegat ens permet situar l'autor dels textos en el marc de la burgesia barcelonina, un segment que jugà un paper determinant en l'arreglament dels catalans a favor de la causa austriacista. També descobrim que alguns dels seus parents restaren a Barcelona després de l'Onze de Setembre (cartes núm. 3b i 11).

Les referències a la seva situació a l'exili són més àmplies. Sabem que havia realitzat diverses gestions per cobrar deutes pendents amb l'administració austríaca, que l'agost de 1722 sumaven encara, segons els seus comptes, 7.500 diners i que havia sol·licitat algun ajut de costa (carta núm. 2b). També que residí en una posada a Viena (núm. 3b) o, més probable-

1. Sobre les activitats comercials de Salvador Feliu de la Peña durant la guerra de Successió, vegeu especialment Pierre VILAR, *Manual de la Companyia Nova de Gibraltar*, Reus: Edicions del Centre de Lectura, 1990. Sobre la figura de l'advocat i historiador Narcís Feliu de la Peña, que en va ser tutor, vegeu especialment Eulàlia DURAN, «Narcís Feliu de la Peña, historiador i polític», *Afers*, 20 (1995), p. 73-86; Maria GRAU I SALÓ, «Feliu de la Peña; una visió actual de Catalunya com a país», *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 7 (1987), p. 125-145; Henry KAMEN, «El Fénix catalán. La obra renovadora de Narciso Feliu de la Peña», *Estudis. Revista d'Història Moderna*, 1 (1972), p. 185-203; Pere MOLAS I RIBALTA, *Comerç i estructura social a València als segles XVII i XVIII*, Barcelona: Curial, 1977, p. 70-141, i «A tres-cents anys del Fénix de Cataluña. Recuperació i reformisme econòmic sota Carles II», *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 3 (1977), p. 147-174.

2. Mateo BRUGUERA, *Historia del memorable sitio y bloqueo de Barcelona y heroica defensa de los fueros y privilegios de Cataluña en 1713 y 1714*, Barcelona: Fiol y Gros, 1872, v. II, p. 385-390.

ment, als afores («*estoy distante*», núm. 8). De les seves paraules es desprèn una situació d'una certa marginació en l'entorn cortesà vienès. Així, afirma que viu «*ab ma pobreza i retiro*», cosa que li havia proporcionat la serenitat i la pau interior de què no disposaven els més pròxims a la Cort, que «*se mantenen [...] en tals sosobres y accidens*» (núm. 3b).

En altres ocasions, l'anomenat Pla i Navarro és fins i tot més explícit en descriure la seva situació marginal. Així, aconsella els seus interlocutors barcelonins:

«*Tengan paciencia y salud, que ago lo mesmo, que a fe que si Dios no me huviesse echo tonto ya fuera muerto, pues me han tirado el honor desde que estoy acá. Pero Dios me aiude, y espero venser a todos. Y no an faltado trabajos*» (núm. 4).

Una actitud que reapareix en altres textos:

«*Dios me mantiene, aunque pobre, con salud y honrra, y no dudo que vense-ré los émulos que sólo an obrado con pación y embidia*» (núm. 8).

Tanmateix, la marginació del corresponsal vienès ha de ser matisada, si més no, per dues dades importants. D'una banda, la seva amistat amb Joan Francesc Verneda, alt funcionari del Consell d'Espanya i cunyat de Ramon Vilana-Perles, marquès de Rialp i Secretari d'Estat i del Despatx Universal, que fou l'autèntic home fort de l'anomenat «*partit espanyol*» a Viena.³ Com més endavant demostrarem, Verneda fou l'autor de les cartes interiors de la correspondència de Pla i Navarro. Aquest afirma que el va a veure a casa seva en dues ocasions (núm. 1b i 9).

L'altra dada no és menys significativa. El suposat Pla i Navarro fou present en els actes de coronació de Carles VI i la seva esposa, Elisabet Cristina, com a reis de Bohèmia, esdevinguts a Praga el setembre de 1723. Com ell mateix explica (núm. 11), es desplaçà a aquesta ciutat el 9 d'agost d'aquell any i retornà a la capital imperial el 25 de setembre. En aquella ocasió, els emperadors s'envoltaren del seu entorn més exclusiu.

La relativa proximitat al medi cortesà queda també confirmada per les notícies precises que aporta del seu ambient, que només podia obtenir mitjançant coneixences ben informades.

3. Sobre Ramon Vilana-Perles, vegeu Ernest LLUCH, *L'alternativa catalana (1700-1714-1740)*. Ramon de Vilana Perlas i Juan Amor de Soria: teoria i acció austriacistes, Vic: Eumo Ed., 2000.

Tanmateix, la marginació real o suposada de l'anomenat Pla i Navarro sembla respondre, en primer lloc, a la seva actitud política, i en particular a la seva fe en la resolució del «*cas dels catalans*», que ell vincula a un nou context internacional. Aquesta és una idea que apareix transversalment en tots els textos i que de vegades explicita de manera prou eloqüent:

«*Me queda esperanza, lo que no se puede dizir entre hombres juiciosos pues le tendrían por loco*» (núm. 9).

O, encara, en el darrer text de què disposem, redactat des de Gènova:

«*Mi interior jamás a decaecido. Sí que a creer a los que suponen saber mucho, tiempos hasse que V. M. viviría apesarado*» (núm. 13).

Els trets biogràfics esmentats permeten aventurar una possible identitat per a J. de Santa Oliva / Pedro Antonio Pla i Navarro: la de Jacint Oliver de Boteller. Com Sebastià Dalmau i Marià Duran, Oliver fou membre de l'última Junta de govern de Barcelona. Amb Marià Duran i el coronel Joan Francesc Ferrer, fou encarregat de negociar la capitulació amb el duc de Berwick. Després de la caiguda de la ciutat, Oliver optà per marxar a l'exili i patí confiscació de béns.⁴ D'altra banda, Joan Francesc Verneda també jugà un paper molt actiu en aquells darrers moments i assistí a la vint-i-quatrena de guerra que nomenà aquesta comissió.

El cronista Francesc de Castellví reconstruí els fets de la nit de l'onze de setembre i el matí de l'endemà a partir d'una relació de Verneda.⁵ La vinculació de Verneda i Jacint Oliver s'afermà a l'exili. Els dos arribaren junts a Viena el 16 de gener de 1715. Verneda passà a treballar tot seguit a l'administració reial, com a secretari major de la Secretaria d'Estat, dirigida per Vilana-Perles. En canvi, Oliver hagué d'esperar algun temps fins a disposar d'una pensió de 3.000 florins, amb fons de Flandes;⁶ més endavant va assolir també el títol de marquès. La seva situació a l'exili vienès sembla equiparable, doncs, a la d'altres dirigents de les institucions catalanes, caracteritzada per una clara marginació política, però un cert reconeixement protocol·lari i econòmic. En aquest sentit, la figura més significativa

4. Mateo BRUGUERA, *Historia del memorable...*, p. 385-390.

5. Francesc DE CASTELLVÍ, *Narraciones históricas* (ed. Josep M. Mundet i José M. Alsina), Madrid: Fundación Francisco Elías de Tejada y Erasmo Pèrcopo, 2002, v. IV. Vegeu, esp., p. 262-265.

6. *Ibidem*, v. IV, p. 473-474.

fou el comte Felip Ferran, que havia estat ambaixador dels Comuns als Països Baixos i que manifestà actituds polítiques molt similars a les de l'autor de les cartes.⁷

L'única carta que no podem atribuir a l'anomenat Pla Navarro (núm. 6) és signada per Josep, nebot d'Anton Tomàs. Es tracta en realitat, a parer nostre, de Josep Olzina, nebot del notari barceloní Bonaventura Olzina, que fou connotari d'Antoni Navarro des de 1721 i successor seu a la notaria. Josep es presenta com un exiliat qualificat:

«Essent com és tant delicada la rahó per la qual me trobo ausentat» (núm. 6).

Però també afirma que el seu cas ha perdut actualitat:

«Emperò, per constar-me que ara (sobre est particular) se ha suavisat lo excés de rigor».

Josep aprofita la carta per demanar al seu oncle que tingui cura dels seus parents a Barcelona, i en especial de la seva mare, amb qui aquest tingué algunes trifulgues en el passat:

«A mi tots los dies se m'augmenta lo sentiment de la ausència de tots V. Ms. Y de no poder servir de algun consuelo a la mare, que concidero ne necessitarà a vista de tants treballs y crescuda edat, si bé no dupto que en lo que V. M. podrà contribuir no omitirà cosa com a bon germà. Jo li prego que no-s recordi de bagatellas de juventut, ni del quant poch hauran sabut obligar-lo perquè V. M. se inclinàs a ajudar-los, pues assò no ho deu fer per lo que cadú mereix, sinó únicament per Déu nostre senyor, al qual suplico lo guarde los ans de ma voluntat».

Cal tenir en compte que Josep Olzina, capità de voluntaris durant el setge de Barcelona, s'exilià a Viena després de participar en l'alliberament del coronel Ermengol Amill (18 d'abril de 1715). Olzina és encara documentat a l'exili vers 1737.⁸

Com ja hem assenyalat, l'autoria de les cartes interiors, signades amb els motius *«Suus ad Omnia»* i *«Suus ex Corde»*, correspon a Joan Francesc

7. Agustí ALCOBERRO, *L'exili austriacista (1713-1747)*, Barcelona: Fundació Noguera, 2002, v. I, p. 45, 168, 210, 231 i 232. Pel que fa a l'opinió de Felip Ferran sobre la cort vienesa, vegeu especialment la carta que envià al seu secretari, Francesc Llevant, el 12 de maig de 1716 (reproduïda per Francesc DE CASTELLVÍ, *Narraciones históricas...*, v. IV, p. 532-533).

8. Salvador SANPERE I MIQUEL, *Fin de la Nación Catalana*, Barcelona: Tipografia L'Avenç, 1905 (reed. facsímil, amb estudi introductori, de Joaquim Albareda, Barcelona: Ed. Base, 2001), p. 628. Agustí ALCOBERRO, *L'exili austriacista...*, v. I, p. 50, i v. II, p. 263.

Verneda. Aquest fet queda confirmat pel contingut de dues cartes exteriors signades, respectivament, per J. de Santa Oliva i Pedro Antonio Pla i Navarro. En la primera s'afirma:

«He remès la carteta a Verneda, que air estigui ab ell en sa casa. Si-m torna la resposta, luego la remetré» (núm. 1b).

La carta de J. de Santa Oliva anà acompanyada, efectivament, d'una missiva complementària.

En la segona se'ns informa que:

«Al amigo D. J. mañana iré y le diré lo que V. M. me dise de la señora Mas; es secretario de Milán, que agora lo passará bien» (núm. 9).

Joan Francesc Verneda havia estat nomenat secretari de la negociació de Milà del Consell d'Espanya el 9 de gener de 1723, gairebé quatre mesos abans de la redacció d'aquesta carta.⁹

En una altra ocasió, el suposat Pla i Navarro es refereix també a Joan Francesc Verneda, emprant les mateixes inicials D. J., per justificar que aquest no li trameti correspondència complementària:

«El amigo D. J. él y toda la casa está buena. Teme escribir por no hazer mal» (núm. 8).

Els textos de Joan Francesc Verneda són d'un enorme laconisme quant a la seva persona. En aquest aspecte, tots just podem esmentar algunes referències a «la muller y fills» o a «los parents» que compartien amb ell l'exili. Però aquest fet no ens pot sorprendre si tenim en compte les seves responsabilitats d'estat i la seva trajectòria, marcada per una certa clandestinitat i per una fidelitat política i personal al seu cunyat Ramon Vilana-Perles, marquès de Rialp.

Verneda, que havia estat secretari de Carles III a Barcelona, abandonà la ciutat el març de 1713, juntament amb l'emperadriu Elisabet Cristina. Tanmateix, hi retornà l'agost d'aquell any, en missió secreta, i fins a la caiguda del cap i casal exercí el paper d'informador de l'evolució de la resistència catalana davant la Secretaria d'Estat, dirigida per Ramon Vilana-Perles, a Viena. Incorporat a la cort imperial el gener de 1715, esdevingué oficial major de la Secretaria d'Estat, com ja hem esmentat, i després

9. Francesc DE CASTELLVÍ, *Narraciones históricas...*, v. IV, p. 473.

promocionà a secretari de la negociació de Sardenya (1716) i, més endavant, la de Milà (1723). A més, obtingué les titulacions de baró d'Hongria (1722) i de comte (1733).¹⁰

D'aquesta biografia succincta es poden deduir ja dos elements de vinculació amb els nuclis austriacistes que restaven a Barcelona: d'una banda, els contactes que va poder establir durant la darrera resistència de la ciutat, en què degué construir la seva pròpia xarxa de seguretat i de comunicació amb Viena, i, de l'altra, la situació de vaga tècnica en què es trobà, de fet, entre agost de 1717 (data de l'ocupació borbònica de Sardenya) i gener de 1723, quan fou nomenat secretari de Milà. Ambdós fets explicarien el contingut particularment enigmàtic de la carta 1a, de la qual sembla deduir-se una especial mobilitat geogràfica i un cert paper de suport actiu a la resistència interior per part de Verneda. També podrien donar raó de la seva posterior desvinculació de la correspondència, que, com hem vist, fou justificada per l'anomenat Pla i Navarro adduint motius de seguretat.

Notes sobre els destinataris de les cartes

Les dues primeres cartes són adreçades al notari Antoni Navarro i la resta, llevat de la 6, que comentem més endavant, ho és a Josep Tomàs. No és descabellat conjecturar que es tracti de la mateixa persona o, en tot cas, del tàndem format per Navarro i Bonaventura Olzina. Entre unes i altres hi ha una clara coherència temàtica i un reguitzell de complicitats. El canvi de suposats destinataris correspon també a la modificació del nom del seu emissor: les dues primeres són signades per J. de Santa Oliva i les altres per Pedro Antonio Pla i Navarro, dos motius que hem identificat amb una mateixa persona.

D'altra banda, al voltant de la data d'emissió de la tercera carta (22 de novembre de 1721), la primera suposadament adreçada a Josep Tomàs, es produeix un canvi significatiu a la notaria d'Antoni Navarro. És per aquelles dates que Bonaventura Olzina hi comença la seva col·laboració en qualitat de connotari. De fet, el seu quart *Manual* s'inicia el 2 de desembre d'aquell any.

10. *Ibidem*, v. IV, p. 473-474. Agustí ALCOBERRO, *L'exili austriacista...*, v. I, p. 45-46, 101, 122, 129 i 220.

Olzina, que era notari des de 1710, havia acabat el seu tercer *Manual* amb una escriptura datada el 17 de gener de 1715. Des d'aquesta data fins a la seva reincorporació a l'activitat notarial havien passat, doncs, gairebé set anys, que venien a coincidir amb els de la immediata postguerra. La sobtada interrupció de la seva tasca professional havia estat conseqüència de l'anul·lació de tots els títols concedits durant el govern de l'arxiduc Carles, que fou decretada per la Junta Superior de Justícia i Govern. Però en el cas de Bonaventura Olzina els problemes degueren agreujar-se a causa de l'activitat resistent i de l'exili del seu nebot Josep.

D'una manera semblant, la seva rehabilitació –si podem dir-ne així– venia a coincidir també amb un esdeveniment de caràcter familiar o privat: el casori, en segones núpcies, amb Anna Oliveres i Rondó,¹¹ filla del doctor en drets Baltasar Oliveres, un filipista reputat que havia estat nomenat assessor de la cúria del veguer de Barcelona pel duc de Berwick just després de la caiguda de la ciutat.¹² A la mort d'Antoni Navarro, esdevinguda en tot cas després de 1726, Bonaventura Olzina es féu plenament càrrec de la notaria. Aquesta seria heretada més endavant per Joan Olzina i Cabanes, fill del primer matrimoni de Bonaventura.¹³

Pel que fa a la carta núm. 6, ja hem avançat la possible identitat dels seus emissor i destinatari: Josep i Bonaventura Olzina, respectivament. El retrat que es fa d'aquest confirma els seus anys d'ostracisme i la seva recent rehabilitació:

11. Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB), Mariano RONDÓ, *Llibre de capítols matrimonials, 1684-1728*, f. 275. Els capítols del primer matrimoni de Bonaventura Olzina, esdevingut el 1711, es troben a AHPB, Rafael ALBIÀ, *Quart llibre de capítols matrimonials, 1702-1717*, f. 247. Bonaventura Olzina dictà el seu testament a Molins de Rei el 28 de gener de 1735, «*trobant-me en lo llit de malaltia corporal de la qual temo morir*» (AHPB, Guerau FERRUSOLA, *Llibre primer de testaments, 1734-1751*, f. 1).

12. Francesc DE CASTELLVÍ, *Narraciones históricas...*, v. IV, p. 365.

13. Joan Olzina i Cabanes exercí com a notari públic de Barcelona entre 1735 i 1770. El 1737 es casà amb Manuela Massana i Amat (AHPB, Bartomeu CORBERÓ, *Llibre de capítols matrimonials, 1704-1743*, f. 683). Redactà el seu testament el mes de març de 1753 (AHPB, Joan CUSSANA, *Llibre de testaments, 1741-1758*, f. 95). En la seva tasca professional, Joan Olzina autenticà l'inventari de béns d'un notable austriacista, el comte Felip Ferran, que havia estat ambaixador dels Comuns als Països Baixos. Ferran morí a la cort imperial el 16 de setembre de 1723; el document fou redactat pel notari, també exiliat, Francesc Llevant (Pere MOLAS I RIBALTA, «La condició social dels notaris de Barcelona a l'edat moderna», a *Actes del Primer Congrés d'Història del Notariat Català*, Barcelona: Fundació Noguera, 1994, p. 717).

«No deu admirar-se del silenci que fins vuy he tingut si considera lo just motiu de son fundament, qu'és sabent lo quant era V. M. observat de eix ministeri en la present constitució de temps no li devia ser jo més de novas calúmnias per vèurer-se després ab major oppressió; lo que era molt possible seguís ab lo desvio de una carta».

Les cartes interiors no ens donen informacions rellevants sobre el seu destinatari, llevat de l'afirmació reiterada que aquest havia escrit unes «memòrias» i les havia tramès al seu corresponsal, és a dir, a Joan Francesc Verneda (núm. 1a, 2a i 5a). És probable que Verneda utilitzés aquestes memòries en la redacció de la *Relación del origen y de lo que don Juan Francisco Verneda ha observado desde el año 1680, que pasó a la ciudad de Barcelona hasta el presente*. Una còpia d'aquest manuscrit fou lliurada per Verneda a l'historiador Francesc de Castellví el 1731, segons afirma el mateix cronista.¹⁴

En tot cas, el destinatari de les cartes interiors havia de ser, evidentment, algú molt pròxim a l'entorn de Navarro i Olzina. Ells mateixos s'havien de fer càrrec de lliurar-les-hi personalment, com se'ls encarrega en el *post scriptum* de la carta 3b, que constitueix també l'única referència (per ara, impenetrable) de la seva identitat: «Entregarà en pròpies mans eixa a frca».

Una correspondència clandestina excepcional

No conservem gaire documents de la correspondència entre l'exili austriacista i l'interior peninsular. Francesc de Castellví, per exemple, publicà una carta de Rafael Casanova, últim conseller en cap de Barcelona, escrita el 9 d'abril de 1728 «a un amigo suyo a la corte de Viena», en què descriu la darrera resistència de la ciutat i justifica la seva actuació.¹⁵ També transcriví una epístola enviada a l'exiliat vienès Fèlix Monjo i Corbera per «un amigo suyo de Barcelona», en què dona detalls del setge. L'encapçalament del text, redactat el 28 d'octubre de 1726 i signat amb un prou eloqüent «*Quién sabe*», mostra les prevencions que suscitava aquesta activitat entre els residents al Principat:

14. Francesc de CASTELLVÍ, *Narraciones históricas...*, v. III, p. 606.

15. *Ibidem*, v. IV, p. 442-449.

*«A no ser el motivo preciso que me expresa de que V. M. está empeñado de persona de autoridad y dependencia, me negaría a poner mano en la pluma para responder sobre lo que me pide; viviendo yo con la seguridad que de las noticias que voy a dar a V. M. no declarará el autor, porque hasta ahora se ignoran de muchas, y yo he tenido bastantes disgustos».*¹⁶

També podem esmentar exemples de correspondència privada o familiar, com ara les cartes enviades des de Viena per Salvador Lleonart i Joan Jansà, marmessors testamentaris de Francesc Busquets i Mitjans, al seu germà Josep, prior de Terrassa, amb motiu de la mort d'aquell, esdevinguda el 1734.¹⁷ És probable que el buidat sistemàtic d'altres arxius familiars pugui aportar-nos noves sorpreses.

En un sentit geogràfic invers, cal destacar la correspondència entre l'il·lustrat valencià Gregori Maians i el cardenal jesuïta resident a Roma Álvaro Cienfuegos, que ha estat extractada per Antonio Mestre.¹⁸ També en aquest cas es fa evident la prevenció davant les conseqüències que podia comportar el descobriment del contacte epistolar amb un conegut exiliat. Així, el 1734, en el context d'una nova guerra entre Felip V i Carles VI, Maians, que havia esdevingut bibliotecari reial a Madrid, escriu al cardenal:

«Luego que el rei mi amo me hizo la honra de elegirme bibliothecario suyo, escribí a V. Ema. lo que me dictó mi obligación. Sobrevinieron las inquietudes públicas, i cierto que para dejar de escribir a V. Ema. he violentado mi inclinación, considerando que si bien el recibir V. Ema. alguna carta mía siempre será lícito, el escribirla yo pudiera parecer delito».

En comparació amb aquests i altres exemples, la correspondència que presentem manifesta un caire excepcional per dos motius. D'una banda, per les dates en què es realitzà (abans de la signatura de la Pau de Viena de 1725). D'altra banda, pel seu alt contingut polític.

La correspondència amb els exiliats fou prohibida, en termes contundents, per un edicte publicat ja el 16 de desembre de 1714. Francesc de Castellví l'extractà a bastament:

16. *Ibidem*, v. IV, p. 455.

17. Jacint BERENGUER, *Un estudi sobre l'austriacista Francesc Busquets i Mitjans. Valldoreix 1672 - Viena 1734*, Barcelona, 2002, p. 85-87.

18. Antonio MESTRE SANCHIS, *Historia, fueros y actitudes políticas. Mayans y la historiografía del siglo XVIII*, València: Universitat de València, 2000 (2a ed.), p. 387-390.

«En 16 de diciembre se publicó edicto prohibiendo el tener correspondencia con los países que poseía el emperador, con los españoles que vivían en países neutrales reputados o considerados sujetos que seguían el partido del emperador, declarándolo crimen lesa maiestatis, incurriendo en las mismas penas a los que fuesen cómplices en conducir papeles o cartas, previniendo que si por alguna causa urgente fuese preciso escribir, se representase el motivo y se daría licencia si parecía justa. Se imponía que al que recibiese papel o carta de los dichos países o personas, tanto por vía privada como pública, tuviesen obligación de presentar el papel, carta o noticia que recibiesen a los ministros superiores del partido donde se hallasen; y en la misma forma y calidad, aunque las tales noticias no incluyesen puntos de Estado, y sólo precisamente noticias familiares y particulares, con la pena, ejecutando lo contrario, de ser castigados como reos de lesa majestad».¹⁹

Aquesta prohibició no s'alçà fins a la signatura de la Pau de Viena. Tanmateix, el control policial sobre la correspondència amb l'exili degué mantenir-se en els anys següents, i es féu més intens en els moments d'enfrontament obert entre Felip V i l'emperador.

També els contactes comercials amb l'exterior foren fortament controlats, com ha assenyalat Josep M. Torras i Ribé. El 1716, el capità general marquès de Castel-Rodrigo ordenà a tots els comerciants de Barcelona que presentessin la nòmina dels seus corresponsals a l'estranger.²⁰ Les activitats comercials amb països enemics foren explícitament prohibides en els períodes bèl·lics, com ara el de 1717-1720. També es decretà la prohibició de comerç amb Roma (16 de juny de 1716), en un moment de forta tensió diplomàtica entre Felip V i el papa Climent XI.²¹

La correspondència que publiquem palesa repetidament les dificultats tècniques i de tot tipus que comportava la distància i el seu caràcter clandestí. Ja en la primera carta, el corresposal vienès afirma, després de constatar un endarreriment excepcional del correu:

«No avia tingut jamai alientos de escriúrer-li perquè si herrava no-m quedés lo escrúpul de ocasionar-li mayors treballs».

I afegeix:

«Asegure's que quedo seu de tot cor, y als que se puga saludo, V. M. governe ab sa prudència».

19. FRANCESC DE CASTELLVÍ, *Narraciones históricas...*, v. IV, p. 498-499.

20. JOSEP M. TORRAS I RIBÉ, «Els corresponsals del comerç català amb Europa al començament del segle XVIII», *Recerques*, 23 (1990), p. 115-138.

21. *Ibidem*, p. 118-119 i 126, n. 39.

Només en una ocasió (núm. 1) es fa referència explícita a un dels seus mitjancers: el patró Pau Comes. En altres casos, es destaca la dificultat per trobar la persona o el moment segur per lliurar les cartes. Aquest fet obliga els corresponsals a establir una relació irregular, accelerada de vegades per la presència d'un canal segur o interrompuda en altres ocasions per la impossibilitat de disposar-ne:

«Per no pèrder la ocasió responc luego. Si l'amich que rebrà la sua me respon anirà ab esta, y si no no-n prenga pesar» (núm. 2b).

«Responc perquè no-s perda la occació, puig per a què arriben a mes mans y retorne a les del portador necessita més de un mes per la posta ordinària» (núm. 5b).

«Si V. M. no logra las ocasiones seguras, a mí me es dificultoso porque estoy distante [de Viena] y por mano agena. Y una cosa es suplicar y otra lo de poderlo lograr la propia agencia» (núm. 8).

Per aquests motius, el corresposnal vienès demana que les cartes envia-des no tinguin massa embalum. Aquest fet pot ser relacionat amb el lliurament dels plecs de les «memòries» a què ja hem fet referència:

«Suplico que sea nuestra correspondencia con poco papel pues [ha] avido gran mudansa en los portes, que son excesivamente cresidos, y esto fuera nada, pero para que llegue segura a mis manos se nec[es]ita del favor de un amigo» (núm. 7).

Els perills que contreien els corresponsals barcelonins obligaven a extre-mar les mesures de seguretat i el secretisme. Aquest fet també es feia evident a l'exili vienès, on els nostres corresponsals creuen endevinar un gran nombre de bocamolls i, probablement també, de confidents i agents borbònics. Així, el nebot del suposat Anton Tomàs l'adverteix de la publicitat que s'ha donat a una carta seva, cosa que li pot suposar greus problemes a Catalunya:

«Ab peculiar sentiment meu arribà per lo mes del corrent carta de V. M. de data del primer del mateix mes, notant per lo contengut de ella com per la facilitat tingué lo subjecte que la rebé en publicar lo auctor, sabent la molta canalla que assí se troba, y vèurer que de esta pestífera simplexa no añadia ninguna entitat a l'escrit, sinó únicament procurar a V. M. un precipici que és miracle no hage seguit per la demasiada publicitat tingué. Me ha aparegut donar est avís a V. M. perquè ab ell midesca lo que serà proporcional a la quietut» (núm. 6).

Lògicament, la notícia preocupà el suposat Anton Tomàs i el seu nucli barceloní. Hem d'entendre que immediatament se'n demanaren explica-

cions al corresponsal vienès, que no era altre que l'anomenat Pedro Antonio Pla y Navarro, el qual, en una carta redactada gairebé dos mesos després, respon d'aquesta manera:

«Mucho me admira lo que me disse que a visto día, año y todo lo que V. M. escribió en carta de acá, pues conociendo la vileza de los genios españoles que an venido en estos países no enseñó cartas, pero si he tenido algún discuydo lo emendaré» (núm. 7).

Tantes dificultats i perills només podien ser abordats des d'una inequívoca convicció política en les possibilitats de canvi. Com escrivia J. de Santa Oliva des de Gènova, tot revelant que disposava també d'altres xarxes de corresponsals,

«Yo espero lo cas per les influències consebí per medi de V. M. y otros. Y si no succeeix aixís, tots quedam molt mal» (núm. 2b).

En aquesta carta, Santa Oliva afegia:

«Sempre que tinga ocació [d'escriure-li], ja que an posat 4 pincos, logre-la. Y segons me dirà de la seguritat, escriuré o més clar o més confús, perquè desitjo lo asert».

Notícies sobre la cort de Viena i la política internacional

El context internacional de la correspondència es caracteritza per les conseqüències de la guerra de la Quàdruple Aliança (1718-1720) i per les expectatives generades amb la convocatòria del congrés de Cambrai. La guerra, que havia aplegat França, Gran Bretanya, els Països Baixos i l'Imperi contra la política expansionista de Felip V a Itàlia, es clogué amb l'evacuació de les tropes espanyoles que havien envaït Sardenya i Sicília.

Pel que fa al «cas dels catalans», el conflicte bèl·lic tingué dues repercussions remarcables. D'una banda, l'adhesió de l'Imperi a la Quàdruple Aliança suposà la primera renúncia oficial de Carles VI als seus dominis hispànics (2 d'agost de 1718). De l'altra, la invasió francesa del Principat coincidí amb un redoblament de l'activitat guerrillera de signe austriacista, que fou especialment forta a les comarques del sud del país, sota el comandament de Pere Joan Barceló, dit el Carrasclet. La nova conjuntura bèl·lica provocà una important onada repressiva, amb nombrosos empre-

sonaments i desterraments.²² En aquell context, el marquès del Poal, Antoni Desvalls, es negà a retornar a Catalunya per encapçalar la resistència, com li proposà el marquès de Rialp. La seva actitud és un clar reflex del desencís que generà en un bon nombre d'exiliats la signatura per part de Carles VI del tractat d'adhesió a la Quàdruple Aliança.²³

La fi de la guerra suposà l'adhesió de Felip V a la Quàdruple Aliança (26 de gener de 1720) i la convocatòria del congrés de Cambrai (1721). S'obria, doncs, una etapa en què les diplomàcies dels principals estats europeus intentaren fer valer les seves raons en la perspectiva d'un acord de pau durador. Carles VI aspirava al reconeixement del dret de successió als seus estats de la seva filla Maria Teresa. Felip V pretenia el retorn de Menorca i Gibraltar i el reconeixement dels drets de l'infant Carles (fill de la seva segona esposa, Isabel de Parma) sobre els ducats italians de Parma i Toscana. El duc d'Orleans, regent de França, pretenia consolidar el paper hegemònic del seu país i, alhora, el seu poder personal i el de la seva família. Gran Bretanya, finalment, aspirava a consolidar el seu domini marítim i a obtenir alguns avantatges comercials, especialment a l'Amèrica hispana. Bé que el Congrés no s'obrí de manera oficial fins al 4 de gener de 1724, el ball diplomàtic que el precedí donà lloc a diversos acords bilaterals.

També en aquell context es produïren algunes iniciatives dels exiliats austriacistes per posar novament en primer pla el «*cas dels catalans*». Així, el comte Ferran, exiliat a Viena, sol·licità a Carles VI el 20 de maig de 1723 poder representar els interessos de Catalunya davant el Congrés que havia d'iniciar-se

*«con el patrocinio de la cesárea clemencia para que no queden infelices unos vassallos, de cuyos payíses ha salido V. M. emperador con gran parte de los dominios de España, además de los servicios hechos a V. M. y a la Grande Alianza [de l'Haia], razón que les permite más dicha que la desgracia les amenaza. Y quando nada se conjugue, vendrá el alivio de saber que hasta la fin no les ha V. M. desamparado, y el suplicante de haver cumplido con Dios, con V. M. y con la patria solicitándolo».*²⁴

22. Mateo BRUGUERA, *Historia del memorable...*, v. II, p. 566-567.

23. Francesc DE CASTELLVÍ, *Narraciones históricas...*, v. IV, p. 648. Agustí ALCOBERRÓ, *L'exili austriacista...*, v. I, p. 179-181.

24. Francesc DE CASTELLVÍ, *Narraciones históricas...*, v. IV, p. 699 i 705-706. Agustí ALCOBERRÓ, *L'exili austriacista...*, v. I, p. 168-169 i 231-232, i v. II, p. 95-96. Joaquim ALBAREDA, «El «cas dels catalans»: del pacte de Gènova a l'«equilibri europeu» de 1713», *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 18 (1998), v. II, p. 309.

La correspondència que publiquem s'inscriu en aquesta línia d'actuació. Hi són ressenyats tots els aspectes als quals hem fet esment. Se'n dedueix l'existència d'un nucli amb ramificacions a l'exili i a l'interior de Catalunya que seguia de prop l'evolució de les converses i que es proposava d'incidir-hi a favor dels interessos del país, notablement amb l'objectiu de restablir les Constitucions.

Ja a la primera carta, datada el 14 de maig de 1721, apareixen els dos temes recurrents en tota la correspondència: l'enfrontament velat, de caire diplomàtic, entre els diversos estats; i la crítica, més o menys oberta, a l'actitud de l'emperador i del seu cercle íntim, als quals s'acusa de passivitat. Pel que fa al primer aspecte s'afirma:

«Les choses del món estan tan critiques y encontrades les unes ab les altres que no y ha home, per linse que sia, que ab seguridad puga dir lo que serà, ni puga dir en què parará esta gran tragèdia. Sols se coneix que totom va ab malícia y engany, y cómpran lo temps arman-sa tots, posant tots los dias dificultats, motiu que hallarga la obertura del Congrès. Y los més reflexius suposen que si arriba eixe cas serà per a mayor rompiment, puix tot lo que passa y succeeix vuy és violent, y en totes parts se obra sens temor de Déu».

Pel que fa al segon aspecte, es remarca l'actitud indolent de l'emperador i la seva obsessió per obtenir descendència masculina:

«Mon Amo té les mateixes potències però yresuluble, sols té nas en lo que li aconsellen, se veu sens succeció mascolina. Antes de air féu partir a sa esposa ab gran llanto a pèndrer uns bains molt arriesgats. Si desperta y administra justícia no lo ducto, y que segons caminen les coses se farà nesesari, se li à fet comprendre temps sia, la obligació té per nosaltres en cas se òbria lo Congrès tirar a conservar la salut, que ab hella tot se pot aremediar bé».

La resta de la correspondència descriu l'evolució d'aquestes dues línies. Pel que fa als moviments diplomàtics, el corresponsal vienès es fa ressò dels pactes entre Espanya, Anglaterra i França de 1721 (núm. 2b) i dels compromisos matrimonials pactats entre França i Espanya: el casament del príncep d'Astúries Lluís i Lluïsa Isabel d'Orleans i el compromís, finalment no acomplert, entre la infanta Maria Anna Victòria i Lluís XV (núm. 3b). També descriu la política matrimonial endegada per la casa d'Àustria (núm. 3b, 5b, 7, 12) i esmenta diverses notícies de caire polític i militar. El corresponsal vienès i els seus interlocutors barcelonins aposten clarament per l'esclat d'una guerra oberta de caire internacional, que consideren la millor conjuntura possible per aconseguir el restabliment de les Constitucions de Catalunya:

«Si viene este caso, como lo espero muy en breve, no me queda la menor duda que resultará nuestro remedio [...]. Roguemos a Dios nos asista, y que a esos valientes con sus armamentos de mar y tierra tan ruidosos muevan la Casa, que de otra manera nunca hubiera venido el caso» (núm. 4).

«És sert que estam en lo cas que en breu temps se veurà o la pau o la guerra; a esta m'enclino, en la qual se poden asigurar millor nostres intereses [...]. Si Déu o disposa me sembla és lo únich medi, segons estaven les coses, per a què vinga lo cas de nostro remey» (núm. 5b).

Les informacions que preveuen un trencament imminent del congrés pugen de to durant la segona meitat de l'any 1722. El corresponsal vienès escriu al mes d'agost:

«según veo caminar las cosas a la primavera de 1723 temo todo el golpaso, y puede ser que antes se descubra la máxima de estado y alguno de los interesados aga saltar antes la liebre. Según mi sentir, Cambray sólo es pretexto, quando unos le quieren los otros no, agora los alemanes le instan» (núm. 7).

I al desembre presenta ja un escenari prebèl·lic:

«Inglaterra ha descubierto la fragua de todo, el rey vense su partido, negocia con todos y le alargan dinero. Olandeses se forti[fi]can. El Emperador hasse lo propio y continúa sus reclutas. Orleans no se a movido, se espera el descubrimiento de sus ideas. El Congreso no está abierto, en las conferencias particulares todo ha sido dificultades y despachos y correos. Los puntos principales, según mi juicio, están peor que 3 años hasse; a la primavera me parece se descubrirá todo. Miro venir una guerra por todo. No ay qué afligir, pues. El que la permite dará remedio a todo. V. M. me crea, que si susede confesaremos el admirable modo» (núm. 8).

Les il·lusions donen pas de nou al desencís. Al mes de maig de 1723, el corresponsal vienès comenta: «Y esta campaña, en remate, no creo que aya nada, pues todos compran tiempo para más asegurarse» (núm. 9). Finalment, la carta del 8 març de 1724, la darrera coneguda (núm. 13), expressa una evident perplexitat. El nostre corresponsal, traslladat a Gènova, hi critica obertament els ministres austríacs (a qui anomena «simples») i es deixa endur, per primera vegada, per una mena de resignació indiferent:

«Mi capacidad es corta para discurrir de asunto tan alto. Recorro a Dios, al tiempo, a la paciencia y a rresignarme a todo lo que fuere de la voluntad del Altísimo, pues nada de lo que pueda suseder me ha de inmutar, pues todo lo que

asta [a]gora he podido observar me parese que años hasse camina fuera del curso natural» (núm. 13).

El congrés de Cambrai s'havia obert de manera oficial un mes i mig abans. Però una altra notícia podia haver trasbalsat l'ànim dels austriacistes: l'abdicació de Felip V a favor del seu fill, Lluís I, esdevinguda el 10 de gener. És molt probable que el corresponsal interpretés aquest fet en termes esperançadors. Aquesta és la lectura que es pot desprendre d'un pasatge de la carta:

«Eroica resolución es la que a echo y resolvió esse Cavallero [Felip V?], y mayormente si va con la integridad que ne[ce]sita materia de tanta importancia. Pero como la malicia siempre ha sido y estado en su lugar, estos pícaros de herejes por calumniar lo bueno me parese que quieren interpretar este buen fin suponiendo alguna malicia, con que los timoratos reselan que este caso no mude el sistema, y mayormente con la desmesurada ambición de los ingleses de no querer restituir ni Maón ni Gibraltar».

Fet i fet, en els mesos següents les coses anaren a mal borràs per als qui esperaven que un acord internacional pogués resoldre el «*cas dels catalans*». Lluís I, el flamant nou rei d'Espanya, morí l'agost d'aquell any, i Felip V recuperà la corona. Congelat el congrés de Cambrai, Felip V i Carles VI signaren finalment la pau de Viena (30 d'abril de 1725), que segellava la fi de les hostilitats entre els dos rivals de la guerra de Successió. Per aquest acord, l'emperador renuncià als drets de la seva casa sobre la corona espanyola. Tot i que s'hi acordà l'amnistia recíproca i el retorn dels béns als exiliats, el tema de les Constitucions de Catalunya i dels altres estats de la Corona d'Aragó ni tan sols hi fou esmentat.²⁵ Tanmateix, aquesta qüestió es reprendria encara amb força en la conjuntura bèl·lica de 1733-1739.²⁶

La correspondència és també prolixa en detalls sobre l'ambient de la cort vienesa i el tarannà de l'emperador. El corresponsal descriu l'efecte que causà en Carles VI la mort del seu favorit, el comte d'Althan, esdevinguda el 16 de març de 1722:

25. Virginia LEÓN, «Acuerdos de la Paz de Viena de 1725 sobre los exiliados de la guerra de Sucesión», *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 12 (1992), p. 293-312.

26. Vegeu les nostres reflexions sobre el paper d'alguns exiliats austriacistes en la redacció de l'opuscle *Via fora els adormits* a Agustí ALCOBERRÓ, *L'exili austriacista...*, v. I, p. 218-224.

«Mi Amo se fue para dos messes, distante a los juegos para el divertimento de sus casas. La muerte de su favorito le ha tenido muy profundo. Ay opiniones mudará de genio y máximas. Si susede assí no me queda la menor duda del remedio» (núm. 4).

Althan, casat amb la catalana Marianna Pignatelli i d'Aimerich, fou un dels màxims valedors de la causa dels exiliats.²⁷

El corresponsal també descriu les festes de coronació dels emperadors com a reis de Bohèmia, esdevingudes a Praga el setembre de 1723. El fet coincideix amb l'anunci de l'embaràs de l'emperadriu, cosa que, segons el nostre observador, no ha modificat el caràcter melancòlic de Carles VI:

«Allá vi mucha grandesa y funciones, y coronó la fiesta la seguridad de haver entrado esta señora en 3 messes. Pero por lo que me dijo sierto Amigo que tenía carta de essos países de 2 de julio en que desía que el preñado era cierto y de hijo, pero que si este cavallero no mudava de conduta que serviría de poco, me hasse temblar ver que se continúa la misma planta que V. M. conoce, sin ninguna mejora» (núm. 11).

El tema de l'embaràs com a possible detonant d'un canvi d'actitud per part de l'emperador reapareix en les cartes següents, però amb tons contraposats. En la primera, s'expressa encara esperança: *«El parto de esta señora puede ser que dará mayores alientos»* (núm. 12). En la següent, com ja hem assenyalat, el to és clarament crític:

«En los países imperiales aquellos simples viven con la buena fe del parto que esperan a fines de este mes, pero al buen Cavallero, si no se despierta, no le guían bien» (núm. 13).

Tampoc en aquest cas les coses no anaren com podien desitjar els partidaris de la casa d'Àustria. El 5 d'abril de 1723, gairebé un mes després de la redacció d'aquesta carta, l'emperadriu donava a llum una segona filla, l'arxiduchessa Maria Amàlia. Aquest fet marcà la política interior i exterior de l'emperador fins a la fi del seu regnat, ja que s'imposà assolir un consens

27. Francesc de Castellví escriu: *«Tenía el mayor afecto a los españoles y lo calificaba el desvelo con que procuraba ayudarles, de modo que le llamaban el Althan español»*. El cronista descriu també el sentiment de l'emperador per la seva mort: *«Fue en tanto exceso la pesadumbre del emperador que su sentimiento puso en cuidado a toda la corte y fue forzoso sangrarle luego»* (FRANCESC DE CASTELLVÍ, *Narraciones históricas...*, v. IV, p. 696). Vegeu Agustí ALCOBERRÓ, *L'exili austriacista...*, v. I, p. 164 i 174.

que garantís la successió a la seva filla primogènita, Maria Teresa. Tanmateix, els seus esforços no pogueren impedir l'esclat de la guerra de Successió d'Àustria a la seva mort.

Notícies sobre l'exili i el nucli barceloní

La correspondència ens dona també notícies rellevants sobre l'exili i el nucli resistent barceloní. Ja n'hem esmentat algunes a l'hora de precisar la identitat dels emissors i dels receptors de les cartes. Tanmateix, n'hi ha d'altres dignes de comentari.

El discurs de J. de Santa Oliva / Pla i Navarro reflecteix l'actitud crítica d'una bona part de l'exili davant d'aquells altres exiliats que havien assumit tasques de govern a l'administració creada a Viena. Així, l'autor de les cartes comenta al seu corresponsal barceloní:

«també li dich que de alguns que se suposa segons los actes positius, que an tingut malícia y ambició per posar-nos en lo estat presén, que ya no-s parla de hells, y sabut lo càstig altres se mantenen, però en tals sosobres y accidens que no viuen tan quiets com yo ab ma pobresa y retiro» (núm. 3b).

I expressa un escepticisme sorneguer davant el nomenament del marquès d'Almenara, Joaquín Fernández Portocarrero, com a virrei de Sicília:

«Al marqués de Almenara an echo virrey de Secilia, lleva a Copons y Vilana del hábito de San Juan, uno por capitán de guardia, el otro por su ayudante general. Les valdrá dinero» (núm. 4).²⁸

A preguntes del seu interlocutor barceloní, el corresponsal vienès es refereix a la sort de Josep Llarisa, que fou majordom receptor de l'Hospital d'Espanyols de Viena:²⁹

28. El marquès d'Almenara havia estat governador militar de l'illa de Sardenya en el moment de la invasió borbònica (1717). Fou nomenat gran d'Espanya a l'exili. També fou virrei de Nàpols entre l'1 d'agost i el 9 de desembre de 1728. Vegeu Agustí ALCOVERRO, *L'exili austriacista...*, v. I, p. 76, 144 i 176. Ramon de Copons i de Boixadors fou capità del regiment d'Alcaudete i, més endavant, capità d'armes a Partinico, Sicília; Josep, germà seu, fou capità del regiment d'Ahumada (*Ibidem*, v. I, p. 85 i 138). Felip Vilana i Millàs fou tinent coronel del regiment de Morrás (*Ibidem*, v. I, p. 137).

29. Sobre l'Hospital d'Espanyols, vegeu Francesc DE CASTELLVÍ, *Narraciones históricas...*, v. IV, p. 589-583, i Agustí ALCOVERRO, *L'exili austriacista...*, v. I, p. 196-200.

«La pregunta que me hasse del doctor Llariza, Dios hasse que no le he ablado, está bueno. Estuvo tiempo hasse acomodado en un Ospital que se fabricó para los españoles, italianos y flamencos; por siertas quimeras salió de él. De lo que vive creo que es de una misa que da el Amo de 16 florines al mes sin obligación; y como le queda tal libertad tendrá de su celebración a más 15 florines, pues acá todos los días se hallan missas a medio florín (cada florín son 25 sueldos catalanes); con esto puede vivir. Freqüenta mucho casa [de la marquesa de] la Casta,³⁰ que está visina a mi posada, le veo passar los más de los días. La última ves que le ablé parese estava del dictamen de otros, que estava ya acabado el poder bolver, no puedo decirle más» (núm. 7).

Segons ens informa en una carta posterior, Llarisa morí el 25 d'abril de 1723. Fou atès en els seus últims dies pel també jurista i eclesiàstic Domènec Aguirre (núm. 9).³¹

L'autor de les cartes es refereix també al tinent Joan Ninot i de Negrell, que participà en l'última defensa de Barcelona i que a l'exili optà per continuar la vida militar:

«Don Juan Ninot está en Ungría, agregado a un regimiento vivirá, y no más» (núm. 7).

D'altra banda, s'expliquen algunes històries més pròximes a la tafaneia estricta, sense esmentar, però, el nom dels seus protagonistes (vegeu la carta núm. 10). En tot cas, sobresurt la imatge d'un exili plural, amb sorts i opcions personals molt diverses, amb actituds polítiques no sempre coincidents i sovint enfrontades i amb múltiples solidaritats i recels.³²

30. Marianna de Boixadors, marquesa de la Casta, és esmentada en una llista de 1715 com a membre de la primera classe d'exiliats, amb residència a Milà i una pensió d'entre 4.000 i 5.000 florins (Agustí ALCOVERRO, *L'exili austriacista...*, v. II, p. 59).

31. Sobre Domènec Aguirre, vegeu Agustí ALCOVERRO, *L'exili austriacista...*, v. I, p. 76, 77, 127, 206 i 218.

32. És l'ambient que hem intentat reflectir al capítol «Sociologia de l'exili vienès» (Agustí ALCOVERRO, *L'exili austriacista...*, v. I, p. 174-200). Vegeu també Fèlix DURAN I CANYAMERAS, *Els exiliats de la guerra de Successió*, Barcelona: Rafael Dalmau Ed., 1964; Virginia LEÓN, «La oposición a los Borbones españoles: los austriacistas en el exilio», a Antonio MESTRE, Enrique GÓMEZ (coord.), *Disidencias y exilios en la España moderna*, Alacant: Universitat d'Alacant, 1997, p. 469-499, i Giorgio STIFFONI, «Un documento inédito sobre los exiliados españoles en los dominios austríacos después de la guerra de Sucesión», *Estudis. Revista d'Història Moderna*, 17 (1991), p. 7-55.

Pel que fa al nucli resistent barceloní, ja hem avançat algunes dades sobre el context repressiu en què actuava i sobre alguns dels seus protagonistes. Les cartes donen a entendre que hi havia també altres corresponsals i persones implicades a la capital del Principat. En concret, els textos es refereixen a dues persones: Gregori i Joan Laporta. Sobre el primer es diu:

«Escrígan tot lo que se puga del que-s passa en eix país, que yo faré lo mateix. Assigure los conductos conforman-se ab lo Gregori, perquè asta presén quedo confús, perquè lo hu escriu una cosa y l'altro altra» (núm. 3b).

A Joan Laporta se l'esmenta en quatre ocasions:

«Discurran con Juan Laporta lo que quieran» (núm. 4).

«De que V. M. y Juan Laporta estén encontrados de pareceres no me admira, pues los que están en estos países ha salido lo mismo» (núm. 7).

«Los discursos de Juan Laporta y de V. M. son fundados en falso, porque an de creer lo que les quieren dizir le puedo asigurar que los que están en mejor para-je [...]. V. M. se confiera con Juan Laporta y anímense quanto puedan, pues yo ago lo propio» (núm. 8).

«Respecto de lo que V. M. me pregunta, y que Laporta está distante de sus discursos no ay que hasser caso pues los más noticiosos que tienen obligación de estar en los secretos de los gabinetes oy por oy enqüentran mayores dificultades, discurren todos y no dan en el blanco» (núm. 9).

També hi ha referències a d'altres personatges, de qui no s'esmenta nom o motiu:

«Me alegre ver que V. M. se mantiene seguro en lo que le dijo la persona que V. M. sabe [...]. Sí que a creer a los que suponen saber mucho, tiempos hasse que V. M. viviría apesarado».

D'altra banda, les respostes del corresposnal vienès ens permeten afirmar que les cartes barcelonines incloïen també informacions força significatives, moltes de les quals no podem aclarir a hores d'ara. Se'ns parla, per exemple, de *«los hijos del Cavallero, que me disse que les an negado el pasaporte»* (núm. 9). Més clara és la complicitat que contenen aquestes paraules:

«Lo demás, Deus super omnia, guardarse de los catastros. Y la salud» (núm. 7).

Més en general, si l'ambient vienès es presenta bigarrat, confús i marcat pels recels mutus, el català es caracteritza per la por a la repressió i l'ài-

llament dels nuclis resistents. Potser per això, el primer esforç dels corresponents vienesos consisteix a desmentir les informacions de l'omnipresent propaganda borbònica i mantenir la moral de la resistència interior:

«alabo lo garbo ab què desvanesqueras las persuasivas, puix ningunas éran capaces de turbar-te lo mèrit ni variar nostra fina voluntat y lo chariño que se conserva» (núm. 1a).

«Y no crea nada, sí lo que irá viendo, que si yo huviesse creído malencolías ya sería muerto» (núm. 4).

«Si V. M. hasse caso de lo que se dize no va bien» (núm. 10).

«Todas sus noticias son falsas» (núm. 12).

El discurs resistent, construït des d'unes conviccions profundes, s'ha via d'aferrar a un seguit de dades, veritables de vegades, incertes en altres ocasions o, més sovint, mitges veritats. Com era inevitable, el voluntarisme no fou suficient per capgirar el curs dels esdeveniments. Al capdavant, la raó d'estat –i l'equilibri d'Europa a què es refereix un dels textos– s'havien d'acabar imposant. La qual cosa no treu ni una engruna de mèrit ni d'heroisme a aquells abnegats resistents, de l'exili i de l'interior.

Criteris d'edició

Hem ordenat i numerat les cartes seguint un criteri cronològic. Anomenem 1a, 2a, 3a i 5a les missives incloses a l'interior de les cartes d'aquest nombre; les seves corresponents exteriors reben respectivament la numeració 1b, 2b, 3b i 5b.

Utilitzem les normes de transcripció més habituals, que tendeixen a respectar escrupolosament l'original, a desenvolupar les abreviatures (llevat de les que resulten evidents, com ara V. M., el desenvolupament de les quals només faria més complicada la lectura) i a regularitzar l'ús de les majúscules i les minúscules, l'accentuació i els signes de puntuació.

Aquesta recerca s'inscriu en el Grup d'Investigació Consolidat sobre Literatura Catalana Moderna: Inventari, Estudi i Edició de Textos (codi: 2001 SGR 00003, CIRIT, Generalitat de Catalunya) i en el Programa d'Investigació La cultura literària medieval i moderna en la tradició manuscrita i impresa, II (codi: BFF2002-04197-C03-03, Ministeri de Ciència i Tecnologia – FEDER).

APÈNDIX DOCUMENTAL

1a

1721, maig, 14
[carta interior]

Al patrón Pau Comes y por él al señor Antonio Navarro
Barcelona

Amich y senyor,

Las noticias que me conduceix la de 21 de mars són per a mi apreciables, y me alegraré se seren en los altercats perquè lo curs dels negocis logre la armonia devem desitjar. No dupto que lo senyor Monge procuri tenir en sa casa la prenda. Y encara que tenia probables esperansas se dilataria la partida, y que antes de ella nos veuríam, devem resignar-nos al que lo temps permet. Y alabo lo garbo ab què desvanesqueras las persuasivas, puix ningunas éran capaces de turbar-te lo mèrit ni variar nostra fina voluntat y lo chariño que se conserva. Los parents aprecían tas memòrias y las retórnan ab especial gust, que serà per a mi major si lo Senyor nos dilata la salut y vida y me concedex ocasions de ton servey, que ja sabs ma immutable voluntat.

De la Posada y maig 14 de 1721.

Suus ad omnia

1b

1721, maig, 14. Viena
[carta exterior]

Al sr. A. Navarro, guarde Déu molts anys. Barcelona

Amich y senyor,

Com todas las cosas van irregulares, no extraño res, puix asta este únich con-

suelo que he pogut lograr de vèurer lletra sua al cab de tans de anys, se me ha retardat un correu sens saber com. Regonect assò per dos que acabo de rèbrer del patró Pau de diferents dates. Rapeteix ma resposta per no pèrder tan favorable portador. He remès la carteta a Verneda, que air estiguí ab ell en sa casa. Si-m torna la res-posta, luego la remetré.

No esplico la alegria me à ocasionat sa carta perquè sols sabí molt temps ha sa gran malaltia, però al mateix temps ma digueren estava ya bo. No avia tingut jamai alientos de escriurer-li perquè si herrava no-m quedés lo escrúpol de ocasionar-li mayors treballs. També sap que yo só y seré sempre hu, y ab tot lo cor prompte per a servir-lo.

Desijaré saber lo que V. M. cobrà de lo que se'm devia de contes passats, que yo encara que ab gran treball cobrí alguna cosa dels comptes passats. Voldria així que done abertura lo temps aclarir nostras cosas y no quedar-me ningun escrúpol. V. M. farà reflexió sobre lo tot y quan puga donar-me'n avís per a què si encontra algun camí li puga donar disposició de hallò que respective li puga tocar.

Les coses del món estan tan crítiques y encontrades les unes ab les altres que no y ha home, per linse que sia, que ab seguridad puga dir lo que serà, ni puga dir en què parará esta gran tragèdia. Sols se coneix que totom va ab malícia y engany, y cómpran lo temps arman-sa tots, posant tots los dias dificultats, motiu que hallar-ga la obertura del Congrés. Y los més reflexius suposen que si arriba eixe cas serà per a mayor rompiment, puix tot lo que passa y sucseeix vuy és violent, y en totes parts se obra sens temor de Déu.

Lo que sento són mos atrasos, puig al que no és dichós per totas parts alcan-sen los treballs y lo considerar a V. M. lo estat en què-s troben, però com per totes parts se veu castigada la justícia, resulta evidentment que és càstig. Déu vulla per sa misericòrdia que este se acabe, que no ducto, segons contemplo per tots endrets les coses, que ya estam en lo cas de vèurer este admirable modo, sia perquè o gue-rra entre este estiu y ivernt se veurà clar, pregant-li tinga misericòrdia de nosal-tres, ya que de part dels hòmens y [ha] hagut y y à gran malícia. Però a fe que alguns o an pagat bé, y si no-s milloren altres espero serà lo mateix.

Mon Amo té les mateixes potències però yresuluble, sols té nas en lo que li aconsellen, se veu sens succeció masculina. Antes de air féu partir a sa esposa ab gran llanto a pèndrer uns bains molt arriesgats. Si desperta y administra justícia no lo ducto, y que segons caminen les coses se farà nesesari, se li à fet compren-dre temps sia, la obligació té per nosaltres en cas se obria lo Congrés tirar a con-servar la salut, que ab hella tot se pot aremediar bé.

Asegure's que quedo seu de tot cor, y als que se puga saludo, V. M. governe ab sa prudència. Y així mateix li suplico que conserve la salut, ya que tot assò ve de alt y no està en nostra mà lo remey, y lo guarde Déu molts anys.

De V[iena] als 14 de maig 1721.

Son més afeccte servidor que-s M. B.

Don J. de Santa Oliva

2a

1721, agost, 5
[carta interior]

A mon amich y senyor guarde Déu molts anys

Amich y senyor,

No és fàcil explicar-te lo gust me ocasiona saber de ta salut. Y després de celebrar se mantinga sens novedat, dech dar gràcias al Senyor que en la mia no hayha, ans quedo a ta disposició per lo que se te oferesca.

No-m causa novedat se atribuesca a simplesa creurer en las personas de virtut, ans devem desitjar que lo Senyor las aumente perquè las rogativas faciliten la armonia. Y si bé molts vegadas se ha publicat estar vehina la pau gen[eral], com esta depèn ja de interessos tant diversos, may faltan altercats. Vulle lo Altíssim desvanèxer-los y concedir-nos sa gràcia, vida y salut per a gosar de tranquil·litat. La muller y fills estíman tas memòrias, y te las retórnan ab singular chariño.

De la Posada y agost 5 de 1721.

Suus ad omnia

2b

1722, agost, 6. Gènova
[carta exterior]

Al senyor A[ntòni]o N[avarr]o, que Déu guarde molts anys. Barcelona

Amich y senyor,

Rebo en 5 de agost la que me afavoreix de 11 de juniol. Me deixa ab tal consuelo que no és ponderable. Per no pèrder la ocasió responc luego. Si l'amich que revrà la sua me respon anirà ab esta, y si no no-n prenga pesar. Mon cuidado de saber lo que avia cobrat de mon compte sols és per si acàs Nostre Senyor disposava de mi saber lo que dech donar a la part pot tocar de quella porció de diner cobrí en Gènova que carregà per mans de Feliu y de poca porció que se puga aprofitar de la roba se enbià a Mallorca. Y com en lo que em diu no pug fer lo compte per a saber lo que-m tocava a mi, y així puga yo cobrar de mos atrasos, que-m deuen 7.500 ds., que sia ab això o ab altro que solicito que-m donen en què poder subsistir, y en les esperanses me donen luego puga dar la satisfació que m'incumbeix y eixir de queix únich escúpul, yo l'amistat li professo.

En lo que mira al consuelo universal de l'ajust entre la Cort de Ingalaterra y

eixa, quedem tots lo més discursius y confusos perquè ni los alemanys ni olandesos an pogut penetrar lo fondo de la negociació. Perquè publicar inglesos lo que fa la España per ells ocultar lo equivalent a tanta finesa, és precis que esta sea contra olandesos y emperador, motiu que dóna gran cuidado. Y asta lo Congrés no se sabrà la veritat, però este se va dilatan. Les raons polítiques són grans per a dictar que lo rey anglès no-s deu apartar ni dels interesos ni fineses que té més assegurades per estos climes. Les mateixes raons y ya per a les idees de Orleans.

Si tot falta, no sé lo que està decretat de Dalt. Persuadeix la raó política de l'interès dels prínceps que y à algun engany ocult. Me donaria poc cuidado si este govern ja fos millorat, però està en la mateixa injustícia que-l conegé. Però si és arribat lo cas de despertar, este home en paratge està que pot fer respectar. Lo eixir del ducte ya estam en térmens que prest se veurà.

V. M. tinga salud. Encomaneu a Déu que yo faré lo mateix, que los hòmens no u penetren. Yo espero lo cas per les influències consebí per medi de V. M. y altres. Y si no succeeix aixís, tots quedam molt mal.

Sempre que tinga ocació, ja que an posat 4 pincos, logre-la. Y segons me dirà de la seguritat escriuré o més clar o més confús, perquè desitjo lo asert.

Só seu de cor. Encomane'm a Déu, que yo faré lo mateix. Asta que Déu disposa altra cosa, pasiència sobretot, puix pertot no-s considera altro que traballs [i] injustícies. Acudam a l'Altíssimo, que és lo únich consol, a qui prego guarde molts anys.

De G[ènov]a, als 6 de agost 1722.

B. L. M. de V. M. son més apassionat.

Sta. Oliva

Diga'm si Mariano Duran és viu o mort, que-m tenen en est ducte, que li vull bé per ser home de bé.

3a

1721, novembre, 22

[carta interior]

A mon amich y señor

Amich y senyor,

Fins que los negocis, o per un o altre camí prèngan algun temperament, serà precis tenir paciència y conformar-nos ab lo que lo Senyor sie servit permètrer, sens olvidar pregar-li nos concedesca aquells eficaces auxilis de què necessitam, perquè qualsevol altre expedient sols pot servir de aumentar la pena. Y desitjan-te tota consolació, no essent possible trobar-la sinó en lo Senyor que tot ho pot, a Ell

devem apellar y esperar que per sa clemència alse la mà y corone tant melancòlica estació, concedint-nos sos eficaces auxilis per a acertar y acabar en sa gràcia.

La muller y fills te saludan ab tot chariño. Y te suplico no-m tingas ocios en lo que sie de ton servey puix sabs ma voluntat.

De casa y noembre 22 de 1721.

Suus ex corde

3b

1721, novembre, 26. Viena
[carta exterior]

A Joseph Thomàs, guarde Déu molts anys, en Barcelona

Amich y senyor,

La intempèria dels temps ha retardat lo no tenir lloch de respondre lo mateix dia, y mayorment per ser dia de Santa Isabel que me entregaren sa carta a les dues de la tarda al arribar a ma posada, servín-me de les postres més gustoses podia en semblan dia de tenir notícies de sa salud.

Y li suplico per a què la gose del tot complerta se lleve del cap tot discurs, puix som curts per a alcansar-los als judicis de Déu; és menester fiar de sa misericòrdia y esperar lo admirable modo, que en salut y vida tot se pot lograr. Si V. M. fa reflexió sobre lo assumpto tindrà salud, la qual logro des de que entrí en dit conegement y passo los treballs ab més gust.

Verdaderament que he sentit la mort de Mariano, que lo estimava com si fos un germà meu. Per ses prendes y lo ser tan home de bé, prenga exemple, encomenam-lo a Déu.

Tinch vist sa galanteria respecte de lo que li pot tocar de la part de lo que cobrí de Gènova, y lo que V. M. à jecutat respecte del que cobrà de Nàpoles, Sardenya y Camp de Tarragona, circumstàncies que me vinculen més ma obligació per a son cas y lloch que espero lograr-lo.

La pregunta que V. M. desitja que yo responga de l'estat de coses presens és molt dificultosa cosa, puix per totes parts no-s comprèn sinó irregularitats y se coneix que la mà superior que les governa. Lo Congrés tres anys que'l publiquen y a present no-s veu seguretat ni-s parla de tal cosa, tot lo ruído són los casaments pulítics de Fransa y España. Lo que és segur lo càstich de Fransa de la pesta.

Lo que diu de reforma de tropes en dit hemisferi y este més és economia, perquè és reunir los cosos inútils y omplir los altres y haorrar sous de oficials. Lo secret de l'assumpto lo que serà sols Déu, que segons la estació present sembla per moltes raons que lo desengany de hu o altro no pot tardar.

Los imperials asiguren que tenen ajustat lo casament de la segona filla de l'emperador Juseph ab lo ereu de Baviera, que per los qüentos passats no li donaran la mayor, la qual casa ab lo electoral de Saxònia, fill del rey de Polònia. Tots estos porten grans alianses per ser poderosos. Diuen que estan treballant alianza ab lo zar de Moscòvia, que son poder causa terror. Al dit fi tots an treballs de ajustar-lo ab Suècia. Me alegraria poder dar-li mayor llum, però és cosa dificultosa, perquè cada hu fa los discursos segons sa pasió, con que és precis recórrer a Déu, y lo desen-gany del temps, y estos no poden ser molt llargs ni de gran durada, perquè ducto la política puga solapar més temps. Y últimament lo que van ejecutan en eixe país no és cosa natural, y aixís acudam a Déu, que si no y posa remey considero tiren // acabar ab tots y poblar la terra de altra gent, però Déu és just y tornarà per la innosència de tants.

Sento de que morís aquella persona en qui V. M. tenia tanta confiansa que-ns poria donar llum per al consol; Ell no té altre medi que la conformitat, que si mirar les operacions dels hòmens, que si V. M. vés y sabés lo que yo he tocat per mes mans, he vist y oït no staria tan speransat. Com me favoreix Déu que visca, també li dich que de alguns que se suposa segons los actes positius, que an tingut malícia y ambició per posar-nos en lo estat presén, que ya no-s parla de hells, y sabut lo càstig altres se mantenen, però en tals sosobres y accidens que no viuen tan quiets com yo ab ma pobresa y retiro.

V. M. acodeixca a Déu, que yo faré lo mateix. Escrigan tot lo que se puga del que-s passa en eix país, que yo faré lo mateix. Assigure los conductos conforman-se ab lo Gregori, perquè asta presén quedo confús, perquè lo hu escriu una cosa y l'altre altra. Estimaré que console eixos pobres de mos parens, que-ls estimo molt, que-s conformen en la voluntat de Déu, que si-m dóna vida yo no-ls faltará en quant sia capaz. V. M. sap que no he de faltar en quant puga servir-lo per ser de ma obligació. Y lo guarde Déu com lo y prego.

De V[iena] y novembre a 26 de 1721.

B. L. M. de V. M.

Entregarà en pròpies mans eixa a frca.

Qui més lo desitja servir de tot cor.

Pedro Antonio Pla y Navarro

Al sr. Joseph Thomàs

4

1722, maig, 6. Viena

A Joseph Thomàs, guarde Déu molts anys, en lo carrer de la Boqueria en Barcelona

Amigo y señor:

Aunque escribí en 15 del passado, repito ésta por dezirme el amigo David esperaba persona segura, y si V. M. me escribe por el mismo no tendría tiempo de responder, pues las distancias no dan lugar ha ello. Mi Amo se fue para dos meses, distante a los juegos para el devertimiento de sus casas. La muerte de su favorito le ha tenido muy profundo. Ay opiniones mudará de genio y máximas. Si suse de assí no me queda la menor duda del remedio.

Por los avissos y informes de essa Corte y la de Roma y otras parese que ésta y los ingleses quedan advertidos. Ingleses acaban de formar su Parlamento nuevo para 7 años. A costado mucho dinero, palos y sangre pero dizen que será a devoción del rey. Están armándose para empidir las ideas de Francia, España y el zar. Si es para introducirles el pretendiente, si es para enpessar la guerra por Italia, sea por donde sea, todo adelantamiento de essas potencias será siempre la destrucción de los demás. Para mí todo bien lo que se ve de arriba para obligar a todos a nueva liga. Si bien este caso, como lo espero muy en breve, no me queda la menor duda que resultará nuestro remedio, pues Borbón en España, Francia y Italia si no da que hasser a todo el mundo quedarán tres tan poderosos. Y assí, paciencia, que presto se verán las máximas de todos, y particularmente de Orleans, que lo que a echo asta oy no ha sido para quedar vassallo, por qualquier parte que aya tirado no puede dejar de ser beneficioso a nuestros intereses. Roguemos a Dios nos asista, y que a esos valientes con sus armamentos de mar y tierra tan ruidosos muevan la Casa, que de otra manera nunca huviera venido el caso.

V. M. esté bueno y me avise siempre pueda, que haré lo propio. Y no crea nada, sí lo que irá viendo, que si yo huviesse creído malencolías ya sería muerto.

Al marqués de Almenara an echo virrey de Secilia, lleva a Copons y Vilana del hábito de San Juan, uno por capitán de guardia, el otro por su ayudante general. Les valdrá dinero. *Et vale*.

V[ien]ja a 6 de mayo 1722.

Don Pedro An. Pla

Sr. Joseph Thomás.

Discurran con Juan Laporta lo que quieran. Tengan paciencia y salud, que ago lo mesmo, que a fe que si Dios no me huviesse echo tonto ya fuera muerto, pues me an tirado el honor desde que estoy acá. Pero Dios me aiude, y espero venser a todos. Y no an faltado trabajos.

5a

1722, maig, 19

[carta interior]

A mon amich y senyor

Amich y senyor,

Són de especial consuelo las notícias he tingut de ta salut. Y encara que lo temps, la estraga y fatiga, nos devem conformar ab ell; la mia, de ma muller y família, a Déu gràcias, se conserva perfeta y sempre a ta disposició. Y després de estimar tas memòrias, desitjaria que las cosas prenguessen aquell rumbo que més convé, com axí ho prego a l'Altíssim, qui te guarde molts anys.

De casa y maig 19 de 1722.

Suus ad omnia

5b

1722, maig, 20. Viena

[carta exterior]

A Joseph Thomàs guarde Déu molts anys, en Barcelona

Amich y senyor,

En este instant rebo sa última carta de 5 de abril. Responc perquè no-s perda la ocació, puig per a què arriben a mes mans y retorne a les del portador nessesita més de un mes per la posta ordinària. Sento que sa salut no sia del tot perfeta, Déu vulla la logre, que la que yo goso queda a sa disposició ab tot afecte.

Va resposta de l'Amich, que en l'istan la posí en mà pròpia [en] la de V. M. Segons les notícies y avissos que arriben eixe gran comboy de tans aprestos suposen que se à descubert que passa a Porto Livorno. Naturalment se deu discórrer serà apoiat de alguna gran idea, no sols dels prínceps de Itàlia, que tots hells són de poca substància, si no y ya mayors ideas de esto los puga reixir perquè vinga lo cas del consol se ne[ce]sita de tot això, com que estiguen fermes en la restitució de Gibraltar y Maó. Tot circumstàncias que ningú fa supòsit del Congrés de Cambray y se ducta vinga lo cas de obrir-lo, y si este se presenta serà per a descubrir luego las ideas dels uns y dels altres, que la Europa y son equilibre no està segur. És sert que estam en lo cas que en breu temps se veurà o la pau o la guerra; a esta m'enclino, en la qual se poden asigurar millor nostres interesos. Los recels que donen espanyols y francesos an fet despertar a estos, als inglesos y altres. Lo rey de Anglaterra suposen que té ajustat lo nou Parlament per a 7 anys y guaña al partit con-

trari de 150 vots; a 28 de est passa a sos estats de Alemània, que va arman esquadra de mar y pren les tropes de terra. Dinamarca y-a posat una esquadra armada. Olandesos armen altra a títol dels argelins. Los correus van i vénen y ministres de aquella Cort a esta. Sembla que tot és tirar a fer lligues. Si Déu o disposa me sembla és lo únich medi, segons estaven les coses, per a què vinga lo cas de nostro remey. Este señor treballa que tots sos estats regoneixquen ses filles per ereves y puga tenir *in pectore* lo que à de ser son marit a son temps y a satisfació de tots, que segon[s] la veu corrén se coneix serà lo fill de Lorena.

V. M. estiga bo y me mane; y paciència, que segon[s] caminen les coses y lo estat present no-s pot tardar molt a vèurer moltes coses. Déu dispose lo millor y lo guarde molts anys.

V[ien]a als 20 de mayg de 1722.

q. s m B son M Sdr.

Don Pedro Antonio Pla y Navarro

Al sr. Joseph Thomàs

6

1722, juny, 3

A Anthon Thomàs, que Déu guarde molts anys. Barcelona

Oncle y señor,

No deu admirar-se del silenci que fins vuy he tingut si considera lo just motiu de son fundament, qu-és sabent lo quant era V. M. observat de eix ministeri en la present constitució de temps no li devia ser jo més de novas calúmnias per vèurer-se després ab major oppressió; lo que era molt possible seguís ab lo desvio de una carta, essent com és tant delicada la rahó per la qual me trobo ausentat. Emperò, per constar-me que ara (sobre est particular) se ha en part suavizat lo excés de rigor, no he encontrat ocasió més oportuna, que és la present, per executar cosa tant necessària a ma obligació y manifestar-li que ni la distància ni lo temps me han declinat un àpice dels obsequiosos respectes que li do sentir, los quals he sempre conservat, y en lo lloch que merexen de ma estimació, ab las vivas ganas de manifestar-los-i sempre que V. M. tindrà a bé lo valer-se'n.

Ab peculiar sentiment meu arribà per lo mes del corrent carta de V. M. de data del primer del mateix mes, notant per lo contengut de ella com per la facilitat tingué lo subjecte que la rebé en publicar lo auctor, sabent la molta canalla que assí se troba, y vèurer que de esta pestífera simplexa no aňadia ninguna entitat a l'escrit, sinó únicament procurar a V. M. un preci- // pici que és miracle no hage seguit

per la demasiada publicitat tingué. Me ha aparegut donar est avís a V. M. perquè ab ell midesca lo que serà proporcional a la quietut.

Per assí no tenim cosa que la concideren de alvío per V. M. Y ara per lo present sols es tenen la mira en observar los moviments de aquí y esfòrsan en desvanèxer-los antes que arribin al terme que-ls tenen son destino, pues la idea se encamina (si no se innova cosa) a fer-se possessions del que vuy és lo blanch, objecte de la qüestió; y seguint tal, se farà més dura la empresa, ho se impossibilitarà totalment per dir-o ab terme més adequat, pues actualment se treballa en los presidis que poseheix lo Amo en Toscana per assegurar en més la acció. No m'atrevesch en més extenció per la incertesa de arribar esta carta en sa mà.

A mi tots los dias se m'augmenta lo sentiment de la ausència de tots V. Ms. y de no poder servir de algun consuelo a la mare, que concidero ne necessitarà a vista de tants treballs y crescuda edat, si bé no dupto que en lo que V. M. podrà contribuir no omitirà cosa com a bon germà. Jo li prego no-s recordi // de bagatellas de juventut, ni del quant poch hauran sabut obligar-lo perquè V. M. se inclinàs a ajudar-los, pues assò no ho deu fer per lo que cadú mereix, sinó únicament per Déu nostre senyor, al qual suplico lo guarde los ans de ma voluntat.

Juny 3. de 1722.

B. L. M. de V. M.

Son nebot y servidor

Don Joseph

7

1722, agost, 26. Viena

A Joseph Thomás, guarde Dios muchos años. Barcelona

Amigo y señor:

Respondo a su última de 12 de Julio para la vuelta del portador, pues la recibo en 18 de Agosto, que ya avía buuelto a salir, pues la distancia nesedita de un mes de ida y buelta. Suplico que sea nuestra correspondencia con poco papel pues [ha] avido gran mudansa en los portes, que son exsesivamente cresidos, y esto fuera nada, pero para que llegue segura a mis manos se nec[es]ita del favor de un Amigo.

La pregunta que me hasse del doctor Llariza, Dios hasse que no le he ablado, está bueno. Estuvo tiempo hasse acomodado en un Ospital que se fabricó para los españoles, italianos y flamencos; por siertas quimeras salió de él. De lo que vive creo que es de una misa que da el Amo de 16 florines al mes sin obligación; y como le queda tal libertad tendrá de su selebración a más 15 florines, pues acá todos los días se hallan missas a medio florín (cada florín son 25 sueldos catalanes);

con esto puede vivir. Freqüenta mucho casa [de la marquesa de] la Casta, que está visina a mi posada, le veo passar los más de los días. La última ves que le ablé parese estava del dictamen de otros, que estava ya acabado el poder bolver, no puedo decirle más.

Don Juan Ninot está en Ungría, agregado a un regimiento vivirá, y no más.

Mucho me admira lo que me disse que a visto día, año y todo lo que V. M. escribió en carta de acá, pues conosiendo la vilesa de los genios españoles que an venido en estos países no enseño cartas, pero si he tenido algún discuydo lo emendaré.

De que V. M. y Juan Laporta estén encontrados de pareceres no me admira, pues los que están en estos países ha salido lo mismo. Yo me apresto al de V. M., y según veo caminar las cosas a la primavera de 1723 temo todo el golpaso, y puede ser que antes se descubra la máxima de estado y alguno de los interesados aga saltar antes la liebre. Según mi sentir, Cambray sólo es pretexto, quando unos le quieren los otros no, agora los alemanes le instan. El Papa ha dado la investidura de Nápoles a Carlos como a sucesor de Carlos 2, motivo de gran queja de los españoles. El rey de Inglaterra venció todas las negociaciones que tenía contra de sí, gana el partido en el Parlamento, éste se abrirá este mes de sus secciones, se conosará la idea. Olandeses piensan en fondos y cautelarse. Y los ingleses hassen lo propio y envían refueros a Maón y Gibraltar. A medio mes de Octubre se espera al príncipe electoral de Baviera para desposarse con la hija de Joseph; esta Casa a tomado gran buelo con los parientes eclesiásticos tiene tan ricos, poderosos en tropas; discurro tienen echos partidos muy favorables assí a Italia, con que irán firmes y seguros al fin del interés. Lo que se ve y se sabe que por toda Alemania se recluta; gastar estos hombres, que son económicos, el dinero infructuoso no lo creo.

Lo demás, *Deus super omnia*, guardarse de los catastros. Y la salud. Y si se mantiene ésta, espero ver mucho en poco tiempo, porque el engaño es de pas o de guerra, presto se verá.

Dios guarde a V. M. muchos años.

De V[iena] a los 26 de agosto 1722.

Su más seguro servidor

Don Pedro Antonio Pla y Navarro

Sr. Joseph Thomás

[Nota al marge:] El Amigo no ha enviado asta agora la respuesta. Si viene irá, y si no en otra ocasión. Están todos buenos.

8

1722, desembre, 20

A Joseph Thomás, guarde Dios muchos años como desseo, en Barcelona

Amigo y señor:

En 23 de Diciembre acaban de llegar a mis manos dos de V. M., una de 25 de Octubre y otra de 15 de Noviembre. Me dejan gustoso, pues quedo fuera de todo cuydado. Su suspensión me dio motivo a muchos discursos. Si V. M. no logra las ocasiones seguras, a mí me es dificultoso porque estoy distante y por mano aiena. Y una cosa es suplicar y otra lo poderlo lograr la propia agencia.

El amigo D. J. él y toda la casa está buena. Teme escribir por no hazer mal, y discurro que con el nuebo pariente de Roma tendrá más seguridad.

Los discursos de Juan Laporta y de V. M. son fundados en falso, porque an de creer lo que les quieren dizir le puedo asigurar que los que están en mejor paraje. Comprendo que lo que asta oy an discurrido ha sido dilirio, pues el sistema se muda de un instante a otro, lo que me hasse creer que esta máquina camina por arte mayor. Los mismos echos descubrirán la verdad. A mí sólo la tardansa me aflije, pero como el de arriba no obra como nosotros, es presisa la paciencia para conseguir el fruto.

Ingalaterra ha descubierto la fragua de todo, el rey vense su partido, negocia con todos y le alargan dinero. Olandeses se forti[fi]can. El Emperador hasse lo propio y continúa sus reclutas. Orleans no se a movido, se espera el descubrimiento de sus ideas. El Congreso no está abierto, en las conferencias particulares todo ha sido dificultades y despachos y correos. Los puntos principales, según mi juicio, están peor que 3 años hasse; a la primavera me parece se descubrirá todo. Miro venir una guerra por todo. No ay qué afligir, pues El que la permite dará remedio a todo. V. M. me crea, que si susede confesaremos el admirable modo. Y si supiesse la verdad de lo que ha passado y passa se asiguraría más.

V. M. se confiera con Juan Laporta y anímense quanto puedan, pues yo ago lo propio, que si dejasse correr el discurso tendría más razón para averme muerto. Dios me mantiene, aunque pobre, con salud y honrra, y no dudo venseré los émulos que sólo an obrado con pación y envidia. [Frase ratllada: «Avisé lo que pueda, que yo aré lo propio».] Y mire le soy buen amigo, encomiéndeme a Dios, que ará lo propio. *Et vale*.

De la posada a 30 de diciembre de 1722.

Su más seguro servidor y amigo.

Don Pedro Pla y Navarro

Sr. Joseph Thomás

1723, maig, 5. Viena

A Joseph Thomás, guarde Dios muchos años, como desseo, en Barcelona

Recibo en este instante dos de V. M., una de 20 de Febrero, otra de 27 de Marzo, igual gustoso de saber tiene salud. Y goso este beneficio, a Dios gracias. Siento noticiarle de que Dios servido fue llevarse el día 25 del pasado por la mañana el alma del doctor Llariza, que padecía de un tumor interno. Y estando en la cama que poco antes avía enviado a dizir Aguirre que aquel día lo passava mejor, este cavallero lo assía bien con él, se pusso a rrezar. Y le tocaría al corazón aquella apostema, y quedó en poco muerto. Lo siento por V. M., se puede encomendar a Dios pues assí le devía conbenir, pues son cosas de este mundo.

Respecto de lo que V. M. me pregunta, y que Laporta está distante de sus discursos no ay que hasser caso pues los más noticiosos que tienen obligación de estar en los secretos de los gavinetes oy por oy enqüentran mayores dificultades, discurren todos y no dan en el blanco. Éste es un negocio de arte mayor, el que no se agarre con Dios perderá el juicio como ha susedido ya a muchos y no verá el paradero. Todo hombre científico en causas naturales a perdido ya el norte. Yo, como no profundiso tanto, según veo caminar por todas partes y que alargan la vida al enfermo, y discurro que la cangrena se va apoderando, espero que la malicia que an tenido los sirujanos en no aver querido dar remedio al enfermo por su ambición y injusticia que an echo y van hassiendo, espero mayor remedio. Y me queda esperanza, lo que no se puede dizir entre hombres juiciosos pues le tendrían por loco, discuriendo en causa natural.

Y assí V. M. no crea nada ni de lo que hasse Gaetano, que si quiere estará bien admitido acá como Seva Grimaldi, que todos los días le veo, ni de los hijos del Cavallero, que me disse que les an negado el pasaporte. Agora espero otra cosa. Procure tener salud, que es lo que importa, pues esto a de tener fin. Y que ay causa superior que lo gobierna no me queda la menor duda. Y esta campaña, en remate, no creo que aya nada, pues todos compran tiempo para más asegurarse. Esperemos en Dios, que él bolverá por la innosencia.

Al amigo D. J. mañana iré y le diré lo que V. M. me dise de la señora Mas; es secretario de Milán, que agora lo passará bien. V. M. me encomienda a Dios, que hasta aquí no me a faltado que mereser. Espero que se mejore, Dios lo aga y a V. M. guarde muchos años.

De V[ien]a a 5 de mayo de 1723.

Su más seguro servidor y amigo.

Don Pedro Antonio Pla y Navarro

Sr. Joseph Thomás

10

1723, juliol, 21. Viena

A Joseph Thomás, guarde Déu molts anys, en Barcelona

Amigo y señor mío:

De las tres que disse me tiene escritas he recibido dos. A la una respondí, y me escriben este correo de Génova, que passo; a ésta que recibo oy de fecha de 15 de Mayo ago lo propio.

Siento que su salud quede quebrada. Dios se la dé perfeta, como desseo para mí, quedando lo que logro a su servicio. V. M. tiene mayor ocación para lograr el escrivirme que yo para responder, pues llegando a salvamento y venir a mis manos y para que se logre la mano segura passa un mes, y a veses ya está fuera la persona, con que V. M. no se admire si ay alguna falta. Ya le escriví la muerte del doctor Llarisa, lo demás de que lo an escrito y dado providencia a todo.

Si V. M. hasse caso de lo que se dize no va bien. Sobre la pregunta que hasse de cassar los hijos de este cavallero, se dava por lo más sierto que la principal idea, el qual estava dispuesto passarse a Praga, en donde está la nina con sus padres, y antes de partir de acá vino noticia de la muerte, que se sintió muchísimo. La otra se a variado. En la primera podía aver mayores fines, pues era azierto de todos y podía acallar muchas cosas. Quedan otros dos hijos. Veremos lo que será. Raros exemplares da Dios a este cavallero. Si con los golpes experimenta mejora se puede esperar mucho, y de lo contrario si camina como asta oy no se pueden esperar sino infelidades. *Deus super omnia*.

De esta coronación y conferencias verbales entre príncipes que suponen con título de Casas, ay varios discursos. El Inglés ya está en Alemania. Se ha visto con el de Prusia, agora dizen que éste se ausenta 20 días que será al mismo fin. Lo sier-to es que todo está suspendido, ni se habla de Cambray. Los trabajos por todas partes son generales, si Dios nos da vida se puede esperar lo que nos ofrecieron. Sea quando antes, si ha de ser se verán los señales. Y si puedo avisaré. V. M. me encomiende a Dios, a quien ruego le guarde muchos años.

V[iena] a 21 de julio 1723.

Pedro Antonio Pla y Navarro

Sr. Joseph Thomás

11

1723, setembre, 29. Viena

A Josep Thomàs, guarde Dios muchos años
Barcelona

Amigo y señor,

Ha dos suyas devo respuesta. La primera recibí a tiempo de partirme para la gran ciudad de Praga, que fue en 9 de Agosto; su última de 22 de Agosto encontré el día 25 de setiembre, que me restituí a ésta. Y en ambas celebro su salud y estimo su buen afecto por lo que se condeule de la muerte de mi pariente, que la siento más en la ocasión presente por la falta de esos pobres. En fin, como Dios lo a echo, espero quedará el remedio.

Allá vi mucha grandesa y funciones, y coronó la fiesta la seguridad de haver entrado esta señora en 3 messes. Pero por lo que me dijo sierto Amigo que tenía carta de esos países de 2 de julio en que desía que el preñado era cierto y de hijo, pero que si este cavallero no mudava de conduta que serviría de poco, me hasse temblar ver que se continúa la misma planta que V. M. conosce, sin ninguna mejora. En fin, sólo Dios puede saber el tiempo fijo del castigo. Roguémosle que se acabe presto, pues ya es demasiado durar y cansa a unos y a los otros. Esperemos en su misericordia el ver presto el fin y que vengan los gustos.

Novedad no puedo dársela, pues días hasse que ni de paz ni guerra no se habla. En qué consiste, yo no lo sé.

Estos señores se restituirán a ésta, según quedava resuelto si no ay otra novedad el salir de allá a 6 de noviembre. Viniendo por el octubre las otras partes de ministerio puede ser que sobre el ivierno entren las negociaciones. Veremos lo que será. Oy por oy por todas partes no se habla que de una suma quietud.

La muerte de esse Confesor ya se sabía. Y de investiduras ni de paz no crea por agora nada, pues todo no es otro que tirar a engañarse. Puede ser que esta novedad de preñado mude el semblante a todo, Dios lo permita. Y V. M. me mande, pues sabe que soy y seré siempre suyo de todo corazón.

De V[iena] a 29 de setiembre de 1723.

B. L. M. de V. M.

Su más seguro servidor y amigo.

Don Pedro Antonio Pla y Navarro

Sr. Joseph Thomás

12

1724, gener, 19. Viena

Al sr. Joseph Thomàs, guarde Dios muchos años. Barcelona

Amigo y señor,

Su última [espai retallat] passado más que gustoso de que aya salido bien de su constipación y calentura, que es lo que yo puedo sentir, pues con salud todo se alcanza, sin hella nada. Yo quedo a su servicio.

Todas sus noticias son falsas. En todas partes se vive muy ha oscuras. Mi dictamen siempre ha sido opuesto a todo político. An creído todos la paz. Pero a tiempo de haver compuesto el punto de feudos de Italia, al nuevo duque toma muy diferentes ideas la muerte no pensada de Orleans, en que estos ministros de acá y Amo se avían engañado con la fina política francesa. Conosco abrán descubierto algunas máximas perniciosas, pues ya empieso a sentir proyectos secretos en aumento de regimientos y ejército. Estanope en Madrid no quiere seder Gibraltar ni Maón. Andan nuevas proposiciones, será comprar más tiempo. Pero aquí la necesidad obliga a unir los ánimos y templar las cajas, que sin una guerra no miro segura la paz ni para unos ni los otros. El parto de esta señora puede ser que dará mayores alientos. El señor emperador tiene en su Corte y palacio al hijo del de Lorena, le quiere mucho, se fía, se ve claro. Todo lo demás es presiso acudir a Dios, que es de quien se ha de fiar, pues de los hombres la experiencia nos dicta que nada. Y así, paciencia. *Et vale*.

De V[iena] a 19 de enero 1724.

Suyo de corazón.

D. Pedro Antonio Pla

Sr. Joseph Thomàs

13

1724, març, 8. Gènova

Al señor Joseph Thomàs, guarde Dios muchos años
Barcelona

Muy señor mío:

Resibo su última de 11 de Enero. Selebro su salud y pongo la mía a su servicio.

Estimo su buen afecto de lo que se compadese de mis atrasos y trabajos, los passo con gusto pues reconosco vienen de mano superior. Y aunque la carne y san-

gre lo siente, pero me consuelo con lo que dicen los santos que es buen señal la casa que ay trabajos. Dios me dé fijo conosimiento de esta verdad para darle gracias, y si me da una buena fe me sacará de todo.

Me alegro ver que V. M. se mantiene seguro en lo que le dijo la persona que V. M. sabe. Mi interior jamás a descaecido. Sí que a creer a los que suponen saber mucho, tiempos hasse que V. M. viviría apesarado.

Eroica resolución es la que a echo y resolvió esse Cavallero, y mayormente si va con la integridad que ne[ce]sita materia de tanta importancia. Pero como la malicia siempre ha sido y estado en su lugar, estos pícaros de herejes por calumniar lo bueno me parese que quieren interpretar este buen fin suponiendo alguna malicia, con que los timoratos reselan que este caso no mude el sistema, y mayormente con la desmesurada ambición de los ingleses de no querer restituir ni Maón ni Gibraltar. Dios ponga remedio a tantos males a que está expuesto el mundo. Mi capacidad es corta para discurrir de asumpto tan alto. Recurro a Dios, al tiempo, a la paciencia y a rresignarme a todo lo que fuere de la voluntad del Altíssimo, pues nada de lo que pueda suseder me ha de inmutar, pues todo lo que asta [a]gora he podido observar me parese que años hasse camina fuera del curso natural.

V. M. procure por su salud, que yo aré lo propio. Y tirar a salvar la ropa, que essa será la mayor abilidad. Yo soy y seré siempre suyo de todo corazón.

En los países imperiales aquellos simples viven con la buena fe del parto que esperan a fines de este mes, pero al buen Cavallero, si no se despierta, no le guían bien.

Dios guarde a V. M. muchos años.

De Génova y marzo a 8 de 1724.

Suyo de corazón.

Don Pedro Antonio Pla y Navarro

Sr. Joseph Thomás